

suhteen. Amerikkalaisvaikutteisen behaviorismin laajempi käsittely esimerkkiaineiston valossa olisi ollut suotavaa. Behaviorismi vaikuttaa joka tapauksessa varsin laajalti käyttäytymistieteiden alalla ja on monin paikoin täysin hallitseva ajattelutapa. Psykologian yhteiskunnallisen käyttö on meilläkin psykologian luonnetta koskevassa sekä tiedepoliittisessa keskustelussa ollut esillä. Suomalaisen lukijan mielestä aluetta ei varmaankaan käsitellä kylliksi. Toisaalta juuri käydyssä keskustelussa, joka osaltaan versoo psykologian yhteiskunnallisen käytön lisääntymisestä työelämässä, terapiassa jne., on vaadittu erilaisten tieteellisten vaihtoehtojen esille pääsemistä. Tässä mielessä Yleinen psykologia on mitä tervetullein uutuuksia ja siihen kannattaa psykologiasta, myös sosiaalipsykologiasta (sekä mahtuu yleisen psykologian puitteisiin), kiinnostuneen tutustua.

Eero Lahelma

Seitsemän veljeksien ja Suomen kansan siveellinen vaellus

Aarne Kinnunen: Tuli, aurinko ja seitsemän veljestä, WSOY 1973, 260 sivua

Helge Pohjolan-Pirhonen: Kansakunta löytää itsensä 1808—1855, Kansakunnan historia III, WSOY 1973, 704 sivua

Professori Aarne Kinnunen on ottanut uudessa teoksessaan tarkastelun kohteeksi kansalliskirjallisuutemme suosituimman romaanin. Hän on luopunut kokonaan taustalähtöisistä näkökulmista ja pitäytyy tiukasti vain siihen, minkä lukija voi kohdata romaanin sivuilta. Niin paljon kuin Kivistä onkin kirjoitettu, antaa tämä modernein menetelmin suoritettu tutkimus

mielenkiintoisen ja uuden näkemyksen Kiven romaanista.

Kinnunen toteaa, että Seitsemän veljeksien tapahtumat noudattavat nousevan intensiteetin sääntöä. Tämä on helppo havaita, kun romaanin tapahtumilla on taipumus toistua. Toistoa seuraten tulevat muutokset paremmin lukijan näkyviin.

Tässä lehdessä lienee aiheellista viitata erääseen toistoon, johon Kinnunen ei tosin paljon puutu, nimittäin viinan juontia kuvaaviin kohtauksiin. Niihin Kivi tuntuu liittäneen kerta kerralta voimistuvan varoituksen (vrt. Alkoholipolitiikka 1966, s. 70). Ensimmäisellä kerralla palaa pirtti, sattuu aineellinen vahinko, toisella kerralla on Hii-denkiven liepeillä tapahtumaisillaan veljesmurha ja lopulta uhkaa taivaan kirous, kun Lusi-feerus ilmestyy Simeonille ja lähettää terveisensä veljeksille.

Vaikka Seitsemän veljeksien kansankuvauksen luotettavuus ei kuulukaan tutkimuksen varsinaisiin tehtäviin, ei Kinnunen kuitenkaan malta olla viittaamatta August Ahlqvistin musertavaan arvosteluun: ”Tämä rahvas ei ole missään sellainen kuin tämän kirjan sankarit; hiljainen, vakaa kansa, joka on raivannut ja yhä edelleen raivaa maamme korvet viljelykselle, on aivan toista laatua kuin Impivaaran uudisasukkaat.”

Tässä yhteydessä Kinnunen kutsuu toisenkin asiantuntevan todistajan, Mathias Putkosen, joka vuonna 1865 julkaisi teoksen Kristillinen siveysoppi kansalle. Putkosellapa onkin vain sangen masentavaa näyttöä kansamme siveellisestä vaelluksesta: ”riettaisuus, kiroisuus ja irstaus, pöyhistelevä kopeus, petollisuus, niinpä halu ryyppimäänkin; sanalla sanoen: raaka jumalattomuus ja iljettävät vehkeet.”

Ahlqvist oli tavallaan oikeassa. Toista oli Suomen kansa kuin Impivaaran uudisasukkaat, jotka Kivi ilmeisesti näki liian edullisessa valossa. Kysymyksessä on itse asiassa idealisoitu kertomus talonpoikien elämästä. Jo siihen aikaan opettavainen ja

saarnaava kirjallisuus sai käyttää mitä karkeimpia ja julmimpia esimerkkejä, kaunokirjallisuus ei. Ehkä ajat ovat Kiven päivien jälkeen muuttuneet?

Ahlqvist, joka itsekin oli usein karkeasanainen, ei varmaan ollut närkästynyt niinkään veljesten edesottamuksista kuin siitä, että kysymyksessä oli yrjökoskislainen kirjailija. Kivi oli tässä fennomaanien sisäisten riitaisuuksien uhri, kuten viimeksi Veijo Meri on teoksessaan Aleksis Stenvallin elämä painottanut.

Viime vuosisadan ihanteellinen kansankuva on todella ongelma, kun perehtyy professori Helge Pohjolan-Pirhosen uuteen teokseen, jossa tarkastellaan maamme vaiheita Suomen sodasta Krimin sodan päiviin. Tekijä on saanut päätökseen suuren urakkansa, Kansakunnan historian kolme ensimmäistä laajaa osaa Isonvihan ajoista alkaen. Tämä taitavasti popularisoitu ja mielenkiintoisesti kirjoitettu teossarja ei seuraa ainoastaan valtiollisia tapahtumia, vaan tarjoaa myös monitahoisena kulttuurihistoriallisen läpileikkauksen. Tärkeä osa on tässä työssä ollut myös kuvatoimittajalla, maisteri Hertta Tirrasella.

Millainen oli sitten se kansakunta, joka viime vuosisadalla löysi itsensä? Pohjolan-Pirhosen antama kuva ei ole kaikissa kohdin todellakaan kovin valoisa. Herännäisjohtaja Jonas Lagus antoi melko synkkäsävyisen arvostelun tuon ajan papistosta. Eräs toinen todistaja yksilöi Perniön seurakunnan kirkonmiehien hairahduksia. Vuosisadan kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana Perniön sie-lunpaimenista kymmenen syyllistyi salavuoteuteen, yksi kuoli syfilikseen ja yksi erosi virastaan. Turun akatemiasta lähti ”enemmän huonosti kuin hyvin kasvatettuja kristinuskon opettajia”.

Alempan papistoon kuuluvien kirkonmiesten siistimättömät ja karkeat saarnat koituivat herasväelle pahennukseksi. Yhteinen rahvas kyllä hyväksyi rosoi-

set paimenensa, jos nämä puhuivat uskonkysymyksistä. Mutta joskus saattoi saarnan aiheena olla "kaikenlaiset suudelmat" tai housut ja niiden historia.

Ihanteellisen kansankuvan muovaajana mainitaan tavallisesti Runeberg. Kun hän saapui Porvooseen, olivat lukion olot kaaosmaisella kannalla. Oppilaat jäivät pois tunneilta, käyttäytyivät röyhkeästi, juopottelivat ja hurjastelivat. Runeberg sai aivan aiheellisesti ankaran kurinpitäjän maineen, kun hän koetti sopeuttaa oppilaitaan ihanteita vastaavaan järjestykseen.

Yliopistossa olivat järjestys-säännöt ankarat, varsinkin kun kaikenlaisessa vallattomuudessa herkästi nähtiin vallankumousmielialaa. Ylioppilaiden kurittamiseksi kaidalle tielle oli kielletty ulkona liikkuminen kello kymmenen jälkeen illalla, kortti- ja noppapeli, tupakanpoltto kadulla, raju ratsastaminen, raketin heittäminen ja kiväärillä ampuminen.

Miten tarkasti esivalta ylioppilaitaan valvoi, käy selvästi ilmi ns. puolalaisten maljan juomisesta. Tilaisuuden osanottajat olisivat joutuneet rivimieheksi Venäjän armeijaan, ellei olisi keksitty näppärää selitystä: puolalainen malja tarkoitti lasin juomista viimeiseen pisaraan. Runebergiakin uhkasi karkoitus Venäjälle. Vuosikymmenien kulluttua hän piti ylioppilasmielenosoituksesta annettua valheellista selitystä vastenmielisenä. Hänestä olisi ollut miehekkäämpää tunnustaa. Mutta jos Runeberg olisi Venäjälle joutunut, hän olisi ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa ampunut Nikolai I:n, niin hän ystävilleen jälkeen päin uhkaili.

Teoksessa on hauska kuva turkulaisesta ensimmäisen luokan ravintolasta vuodelta 1813. Tästä kuten muistakin tuon ajan kuvista käy ilmi, että hienoimmisakin ravintoloissa suhtauduttiin varsin suvaitsevaisesti holtittomaan juopotteluun ja sen liitännäisilmiöihin, törkeään siivottomuuteen, tappeluihin, herjauk-

siin, uhkapeliin ja karkeaan naistenmetsästykseen.

Millaista olikaan sitten rahvaan siveellinen vaellus, kun johtavat säädyt näyttivät tällaista esimerkkiä. Maaseudulle levisivät karttuvan varallisuuden myötä uudet kulutustottumukset, vaikka samalla yhteiskunnallinen kurjuus lisääntyi tilatoman väestön kasvaessa tulvaveden tavoin. Mahtitalonpojat omaksuivat suuren maailman korskan, ja komeuden henki levisi maaseudullekin. Yrjö Koskisen mielestä hämeenkyröläisten suurin vika oli turhamaisuus: "Vaatteilla ja ajokaluilla semminkin öyhätään." Viikkokaudet saattoivat kulua juopotteluun ja kortinpeluuseen.

Suomen Talousseura koetti opettaa perunan viljelyä ja antoi kulta- ja hopeamitaleita niille, jotka "perunasta valmistivat suurimman määrän hyvää paloviinaa, rommia ja arrakkia". Niinpä perunan viljely levisi pian ympäri Suomea.

Talousseuran sihteeri Böcker oli kuitenkin innokas raittiuden ystävä ja teroitti kirjoituksissaan juopottelun turmiollisuutta. Vuonna 1816 seura järjesti palkintokysymyksen viinaongelmista ja sai kolmattakymmentä vastausta. Kansan juomahimosta annettiin synkkä kuva. "Koska viinan keittäminen usein oli naisten työtä, he yökaudet viinapannun ääressä istuessaan tottuivat tavan takaa maistelemaan siitä valuvaa nestettä. Vanhemmat totuttivat, jopa joskus pakkotamallakin, lapsensa nauttimaan viinaa. Lukusilla juominen olivat yleisiä, ja papiston veronkannon aikana talonpoikia kestettiin viinalla. Useilla seu-
duilla kerrottiin kymmenennen osan aikuisesta väestöstä olevan miltei joka päivä juovuksissa. Ehdottoman raittiita oli tosin myös, eräin paikoin noin 4—6 prosenttia miespuolisestakin aikuisesta väestöstä."

Monet painottivat viinanpolton taloudellista merkitystä. Se korotti tuotteiden hintoja ja teki maanviljelyksen kannattavaksi. Haittojen vähentämiseksi ehdo-

tettiin polttoajan supistamista, muutamat esittivät jopa täydellistä polttokieltä.

Liiallista alkoholin käyttöä vastustamaan nousi eräänlaisena ryhtiliikkeenä herännäisyys. Tosin monilla sen johtomiehillä oli ennakkoluuloton suhtautuminen alkoholiin eikä liiallista käyttöä heränneiden piirissä aina paheksuttu. Ottihan Paavo Ruotsalainenkin usein viinaryypyn päättökseen oikeaan saarnavireeseen.

Pontevasti ryhtyi viinan käyttöä ruoskimaan sen sijaan Henrik Renqvist. Hänen nostattamansa herätysliike pakotti lipeiriläiset lupomaan villiintyneistä tavoistaan, juopottelusta ja noituudesta. Renqvist julkaisi myös raittiutta vaativan kirjan Wiinan kauhistus (1835), jolla on hyvin tärkeä sija raittiusliikkeen historiassa.

Laestadius aloitti puolestaan Lapissa taistelun "viinan perkelettä" vastaan. "Pirun kus" syöksi kirkkomatkoillakin umpihumalaiset hankeen ja pani heidät päihtyneinä toikkaroimaan Herran huoneessa. Julkisyntiset ja tapakristityt — "rehelliset varkaat", "kunnialliset viinaporvarit" ja "siveät huorat" — hän tahtoi ravistaa totiseen parannukseen. Väkevää oli siis Lapin apostolin kielenkäyttö, eikä hänen saarnoistaan puuttunut yhteiskunnallistakaan julistusta.

Tässä muutamia poimintoja Pohjolan-Pirhosen teoksesta. Alkoholipoliittisesta näkökulmasta se herättää kyllä kysymyksen: Mistä saivat viime vuosisadan kirjailijat idealistisen kuvansa Suomen kansasta? Ei se tunnu ainakaan elävästä elämästä otetulta. Mutta ehkäpä Saarijärven salomailla eleli sentään joku Paavokin.

Eero Saarenheimo